

SE MEG

– et personlig essay

Helge Reistad

Teater & Eftf. AS ©
2012

Takk

Til Colette, min kjæreste venn og samboer gjennom 45 år, våre barn Yann-Eric, Liv-Unni og barnebarna Oscar og Ludvic.

Til mine kunstner venner, kolleger, elever, studenter og øvrig familie: Takk for turen.

En stor takk til følgende personer som har lest hele eller deler av manus, og som har gitt verdifulle kommentarer og forslag: Colette Reistad, Rakel Christina Granaas, Bjørg Mykle, Nina Engelund, Leif Hernes, Gunnar Horn, Vigdis Vingelsgaard, Liv Anne Fossbråten, Signe Holst, Sidsel Flagstad, Elisabeth Nergaard, Kjell Arne Reistad, Ann-Magritt Børresen, Aase Kardash, Ragnhild Reistad, Anette Schiøll, Peter Hypher, Vidar H. Noreng, Kristin Lyhmann, Anna Tostrup Worsley og mange av de behandlere og enkelt-personer som boken omhandler.

Takk til alle kjente og ukjente hjelpere!

Innholdsliste

Del 1: Bakteppet

Fallet.....	11
Mors historie	14
Far	17
Tre brødre	23
Overlegen	27

Del 2: Lek og Kunst

Hjernebjelken	33
Kommodeskuffen	35
Klumpfoten.....	39
Damesykkelen	42
Musidra Teater	45

Del 3: Å bli frisk

Rencontre.....	51
Syk.....	53
Dialogen.....	55
Solo – Duo – Trio.....	58
Pust	62
De bitte små.....	65
Lettvekter.....	67
«Bone-brakers».....	69
Søppelkassa.....	72
Det søte liv	74
Stikket	76

Del 4: Dr. Frankensteins monster

«M» (2006)	81
Fy fasan.....	83
Kvalmen.....	86
Gode vibrasjoner	89
Dagen i dag (2012)	92

Del 5: Makt, penger og kjærlighet

Tanker ved reisens slutt.....	97
Avmakt.....	99
Pengelens	101
Se meg!.....	103
Jeg – en løk	105

Henvisninger

Bildeutvalg og krediteringer	109
Referanser	111
Aktuelle internettportaler 2012	112

Tante Tull – et forord

Plutselig en dag i 1999 ringte telefonen, og en dør til en skjult barndom åpnet seg. Stemmen i den andre enden spurte forsiktig om jeg som lite barn hadde vært i Stockholm under krigen, og om jeg hadde en polioskadd arm. Det var Astrid. Som 15-åring hadde hun vært med en togsending med polioskadde norske barn i regi av Røde Kors og Karolinska sjukhuset i Stockholm. Og på togreisen til Sverige hadde hun nærmest adoptert lille meg på to år, for hun savnet tantebarna sine så forferdelig.

Det var 10 norske barn, gutter og jenter, som ble plassert på Vanföreanstalten på Norbacka i Stockholm. Hun fortalte at det hadde vært en trekkfull sovesal hvor det kunne være spor av snødrev under vinduene på kalde morgener. Hva gjorde vi da? Vi måtte holde senga til sola hadde varmet opp de forfrosne sjelene på den store sovesalen i øverste etasje på anstalten. Eller, som hun hadde skrevet på et bilde av den store bygningen jeg fikk se da vi møttes noen dager senere: «Ibland var det ju snödrivor på golvet. Då fick vi sitta i sängen.»

Hun hadde syntes jeg var så søt som liten og hadde lært den lille toåringen å kalle henne tante Tull, slik som de små tantebarna hennes i Norge hadde gjort før hun ble poliorammet høsten 1944. Hun trente meg opp til å si tante Tull ved å gi meg sukkertøy hver gang jeg svarte riktig, fortalte hun meg senere. Snart hadde jeg lært å bli riktig glad i sukkertøy, for å si det slik. Tante ble etter hvert ett av de få norske ordene jeg kunne, for vi måtte lære oss svensk for å overleve, fortalte hun.

Etter tre måneder skiltes våre veier. Hun ble sendt til Jönköping for å få bad- og massasjebehandling. Jeg vet ikke hva som skjedde med meg etter det. Min tidlige barndom er som et tomt rom. Fullstendig mørklagt.

Etter å ha blitt kjent med Astrid på ny begynte jeg å interessere meg for min personlige historie. Kjæresten min og jeg dro på oppdagelsesreise til Sverige på jakt etter min skjulte barndom. Vi fant sykehuset, vanføre hjemmet og barnehjemmet for psykotiske og nervøse barn. Det nå for lengst nedlagte Mellansjö barnehjem lå ved Vallentunasjön i Täby kyrkby noen mil nord for Stockholm. Bare en kopi av noen temperaturmålinger fra Riksarkivet vitnet om at jeg hadde vært på Karolinska sjukhuset noen uker våren 1945. Alle andre spor var visket ut.

Dette mysteriet ligger til grunn for min personlige historie.

Noen av rådene i denne boken om utradisjonelle behandlingsformer kan bli fulltreffere og gi pasienter med store plager et nytt liv, slik som det skjedde med meg. Så jeg spør og svarer meg selv:

Vil vi hverandre godt?

Ja, det vil vi!

Klarer vi det?

Ja, av og til.

Del 1.

Bakteppet

Fallet

«Husj», sa jeg til katten. Jeg var på vei ned trappa og tok det første trinnet. Men katten ville ha mer kos og krøllet seg sammen mellom bena mine. Plutselig mister jeg balansen og faller forover. Det siste jeg husker, er at jeg ligger vannrett i luften og ser ned på trappeavsatsen langt der nede – det føles som en evighet. «Dette går ikke bra», er det siste jeg tenker i dette livet.

Jeg hører et skrik, et langt hylende skrik, langt borte fra.

Jeg ligger på rygg og kan ikke røre meg. Ligger stille. Har ingen følelser i kroppen. Har ingen kropp. Kan ikke røre meg. Skriket kommer nærmere. Det er min kone som kommer løpende opp fra terrassen. Jeg skjønner det er henne, det er ingen andre der. «Mais qu'est ce que c'est?» «Hva er det som har skjedd?» Jeg kan ikke svare. Har ingen kontakt med bena. «Kan du røre deg?» Hun sitter ved siden av meg og tørker vekk blod fra ansiktet mitt. Prøver å få meg til å svare. Jeg er langt borte, men prøver å kjenne etter og rører forsiktig lillefingeren på høyre hånd. Jeg er i live. Jeg har kontakt med kroppen: prøver å bevege tærne på høyre ben. Forsiktig. Det er kontakt. Stortåa beveger seg langsomt opp og ned. Prøver venstre ben. Det gjør vondt. Jeg klarer ikke å åpne øynene eller snakke. Langsamt føler jeg at jeg får kontakt med kroppen. Jeg klarer meg. Jeg er i live. Jeg ligger slik lenge, føler meg mørbanket, etter hvert som kroppen våkner til live igjen. Ligger hele tiden på ryggen foran utgangsdøra. Med lukkede øyne. Kan ikke bli liggende slik. Må komme meg opp. Klarer ikke! Blir bare liggende på rygg og samler oppmerksomheten om å få kontakt med alle muskler i kroppen. Det er jo det jeg har konsentrert meg om de siste årene. Å få kroppen til å fungere igjen. Hundrevis av behandlinger for å få kontakt med muskler som har vært uvirksomme siden jeg var liten. Rette opp min polioskadde kropp så jeg skulle slippe å havne i rullestol før tiden.

Var tiden kommet? Etter en halvtime er jeg på bena igjen, dvs. benet. Mitt høyre ben. Min kjære har hentet en krykke som jeg har brukt tidligere, og jeg hinker rundt. Venstrebenet skriker av smerte bare det rører underlaget. Jeg hinker bort til speilet og ser et blodig og forslått ansikt. Jeg hinker bort til trappa og forsøker å forstå hva som var hendt. Jeg husker en smerte i ansiktets venstre side og venstre skulder, og tror at jeg må ha landet på hode-skulder i trappeavsatsen, med en rotasjon i kroppen som gjorde at bena ble

slengt i været og krasjet mot veggen med stor kraft, og at jeg så falt videre ned de få trinnene til gulvet foran utgangsdøra. Jeg kan fremdeles framkalle den ru smerten av hud som skrapes opp i venstre del av pannen, trykket mot venstre skulder og den plutselige skarpe smerten når venstrebeinet blir slengt opp og treffer veggen med stor fart.

«Mindre skader», tenkte jeg. Hadde jeg falt på hodet med en litt annen vinkel, kunne jeg ha brukket nakken, og ville kanskje ha vært død nå. På denne store dagen i mitt liv, hvor boken jeg hadde skrevet, skulle lanseres på Natthagen galleri i Løten. Stedet jeg hadde vokst opp på, og forlatt. Nå skulle fotografier jeg hadde tatt da jeg var mellom 14 og 21 år gammel, fra 1957 til 1964, stilles ut i stort format. Og boken med mine tekster og fotografier, På et hundredels sekund, skulle presenteres. Alt lå til rette. Bokutgiveren og jeg hadde blitt intervjuet i lokalpressen noen dager før med helsides oppslag, og jeg gledet meg som en unge til åpningen. Det var dit vi skulle denne lørdagen, 19. august 2006, kona mi og jeg. Og nå var det bare å ringe og si at vi ikke kunne komme. Etter et par timer hadde jeg kviknet til såpass mye at jeg mente vi kunne dra. Venstrebeinet var ubrukelig, men jeg klarte å hinke ved hjelp av krykke og hadde spesialtilpasset bil med automatgir, så dette måtte vel gå på et vis, tenkte jeg. Så til høylytte protester fra min samboer gjennom mange år dro vi i vei. På en måte var det vel litt galskap, tenker jeg i ettertid, men jeg hadde vært i en slik euforisk stemning etter å ha sett den ferdige boken og de fint oppsatte bildene i galleriet dagen før, at jeg bare måtte dra. Adrenalinet pumpet i kroppen, og gjorde at jeg ikke kjente så mye til smertene, da vi kjørte oppover fra Oslo. Dro til Skøyen, min mors gård i Løten, og hvilte ut litt hos min sønn som bodde i en bygning på gården. Familie og nære venner ble invitert til mottagelse der om kvelden, en feiring jeg ikke skulle få oppleve.

Etter en velkomsttale av lederen for historielaget i Løten for de mange frammøtte på tunet foran Natthagen galleri, og meg, som leste et lite Prøysendikt, fikk publikum komme inn. «Det var stinn brakke» og folk sto tett i tett for å se og kommentere bildene. «Sjå dær, der er je.» «Jeg kjinne att mej på strikkejakka.» «Nei sjå der, der er menn min.» Sindige hedmarkinger snakket ivrig om bildene. Det var en felles historie om livet da de var unge, som ble løftet fram. Kona mi fortalte om den heftige mottagelsen og responsen i utstillingslokalene i andre etasje, og at flere av bildene allerede var solgt. Jeg var over meg av glede og tenkte ikke et eneste sekund på mitt oppskrudde ansikt eller «vondter» i kroppen.

Jeg klarte ikke å hinke meg opp trappa til hovedsalene, så jeg ble plassert ved et bord ved inngangspartiet, hvor jeg ble sittende og signere bøker og

snakke med folk. Gamle venner fra skoledagene på Lund skole i Løten, katedralskolen og lærerhøgskolen på Hamar. Mange av dem var med på mer enn ett bilde. Det var vennlighet og oppmerksomhet og stor interesse. Jeg hadde aldri opplevd å være midtpunkt på en så udelt positiv måte noen gang, og det føltes som jeg svedde på en adrenalin-sky hvor smerte ikke fantes, helt til det hele var over, og vi skulle dra på mottagelse med nære venner. Da så datteren min på meg og sa: «Nå kjører jeg deg til sykehuset!» «Ja men, hva med gjestene?» «Det får broren min og mor ta seg av. Nå drar vi.» Og hun kjørte meg til sykehuset på Hamar. Lang ventetid på legevakten. Der skulle det vise seg at de ikke hadde røntgenapparat for å sjekke om det var benbrudd. Henvisning til røntgenundersøkelse på sykehuset på Elverum. Vi dro dit. Og da vi kjørte inn hovedinngangen, husket jeg plutselig alle de gangene jeg hadde vært på dette sykehuset som barn. Nesten hvert år hadde jeg blitt lagt inn for armbrudd, eksem, hjernerystelse. Jeg husket hvordan far hadde kjørt meg dit en tidlig morgen fordi den lille, tynne polioskadde venstrearmen hadde hovnet opp under den nylagte gipsen, og var i ferd med å bli helt blå under det hvite gipslaget. Ingen ville åpne, helt til far truet med å knuse døra. Da var det en trøtt kvinnelig lege som tuslet ned, og tok fram gipssaks og sag. Brettet av gipsen, og la på en ny en, lag for lag, ikke fullt så tykt og stramt denne gangen.

60 år etter satt jeg på samme sykehus og ventet på å bli undersøkt og gipset. Dette hadde jeg opplevd før. Min interesse for fotografiets magiske verden ble vakt nettopp på røntgenavdelingen på Elverum sykehus, hvor jeg så bilder av ben og armer bli framkalt og studert av røntgenleger da jeg var liten gutt. Etter at jeg var blitt konfirmert og hadde fått framkallingsutstyr i gave, kunne jeg framkalle mine egne sort-hvitt-bilder som vi denne dagen hadde opplevd på Natthagen Galleri, i form av store, signerte forstørrelser med passpartout. Nå satt vi der, min datter og jeg, og ventet på røntgenlegens dom. De gipset benet, «men vi er ikke helt sikre på om det er brudd eller forstuing». Sent på kvelden kom vi tilbake til gården, lenge etter at gjestene hadde dratt. Der ble jeg liggende på sofaen i stua en hel uke, med lett tilgang til do og kjøkken. Jeg ble tilbakekalt til sykehuset. Det var ikke brudd likevel, men forstuing. Støttebind i stedet for gips. Det ble ikke bedre. Ny undersøkelse på legevakten i Oslo. Jo, det var et langsgående brudd i venstre leggben. Vanskelig å se med gammelt utstyr. Ny gips. Ergrelsen over uklare diagnoser til tross: Jeg var i live. Og etter seks ukers rekonvalesens tenkte jeg at den 19. august 2006 kunne jeg ha blitt drept eller livsvarig skadd. Nå var jeg i live og tenkte at den tiden jeg hadde igjen, ville jeg se på som en ekstra bonus, et liv på overtid.